Юбилей

ХАЛКЪНЫ ДЖАШАУУ БЛА БАЙЛАМЛЫДЫ

Байрамукъланы Халимат атлы кърал миллет библиотека – Къарачай-Черкесияны баш библиотекасы – быйыл кесини 100-джыллыгъын белгилейди. Ол ёмюрню узагъына кёб затны кёргенди, аны ётген джолу республиканы джашауу бла къысха байламлыды.

1922-чи джыл Къарачай-Черкесияда биринчи библиотека Ленин атлы орамны 14-чю юйюнде, бюгюн краевед музейни филиалы орналгъан мекямда, ачылгъанды. Аны тапхаларына къазакъ байладан сыйырылгъан китабла тюшгендиле. 1920-чы - 1923-чю джылланы статистика китабында джазылгъанына кёре, 1923-чю джыл башил *(январь)* айны 1-не анда китабланы саны 5600-ге джетгенди.

Келиб китаб алыб окъугъан адамланы саны 141 адам болгъанды – ала 8320 китабны окъугъандыла. Кърал архивде сакъланнган документле шагъатлыкъ этгенге кёре, 1863-чю джыл Баталпашинск станседе 4-чю аскер бригаданы граф Эльстон Сумароков къурагъан джамагъат библиотекаларыны китаблары да киргендиле 1922-чи джыл ачылгъан библиотеканы фондуна.

Сёзсюз да, окъуучуланы билимлерин, ангыларын ёсдюрюуде библиотеканы магъанасы уллу болгъанды. Бусагъатдача болмай, ол заманда адамла билим сынгар китабланы юсю бла алгъандыла. Аны бла бирге ол джыллада баш окъуу заведениеле, илму-тинтиу институтла болмагъанларын эсге алсанг, библиотеканы джангы къуралгъан субъектге къалай керек болгъанын ангылайса.

Уллу Ата джурт къазауатны кёзюуюнде кёб зат кюйдюрюлгенди. Китабланы бир кесегин Ставрополгъа элтиб, анда музейге бергендиле. Уруш бошалгъандан сора китаб фондну орнуна салыр ючюн, коллектив бютеу кючюн-къарыуун салыб кюрешгенди.

1992-чи джыл Къарачай-Черкес область универсал илму библиотека Къарачай-Черкес республикан илму библиотекагъа бурулады. 1998-чи джыл ауузгерги *(октябрь)* айны 22-де КъЧР-ни Башчысыны Указы бла ол кърал миллет библиотекагъа айланады. 2000-чи джыл эндреуюк *(декабрь)* айны 8-ден бери Къарачай-Черкес миллет библиотека халкъ джазыучу Байрамукъланы Халиматны атын джюрютеди.

Бюгюнлюкде анга Эресейни Джазыучуларыны эмда Журналистлерини союзларыны члени, Къарачай-Черкес Республиканы махтаулу журналисти, Къарачай-Черкес Республиканы махтаулу кърал къуллукъчусу, Къарачай-Черкес Республиканы махтаулу маданият къуллукъчусу Хапчаланы Юсуфну джашы Салых башчылыкъ этеди.

- Коллективде тюрлю-тюрлю миллетлени келечилери ишлейдиле. Аланы ичлеринде тутхан ишлерине джууаблы кёзден къарагъан, библиотекагъа толу берилген адамла аз тюлдюле, - дейди Салых. – Айтыргъа, Шахалиева Раиса Анатольевна, Дащук Галина Васильевна, Мижаланы Талигюль, Идрисни къызы, Кадыркулова Рая Ишенбековна, Мамтова Мая Хасамбиевна, Хубийланы Османны къызлары Людмила бла Светлана, Ласкова Наталья Борисовна, Джазаланы Абдулну къызы Тамара, Карасова Фатима Ахмедовна, Чагъарланы Людмила, Шахмурзаны къызы, Разнатова Людмила Михайловна, Муренина Галина Мечеславовна, Черкесова Дарья Индрисовна, Уракчиева Наза Батыровна, Кудрявцева Людмила Ивановна, Козырь Елена Валентиновна, Хапчаланы Тамара, Юнюсню къызы, Хубийланы Эльвира, Абрекни къызы, Хворостян Ольга Ивановна, Бекболатланы Аминат, Хасанны къызы, Мамхягова Лидия Абдулаховна, Лепшокъланы Любовь, Ячейни къызы, Хубийланы Эмма, Магометни къызы уллу иш сынамлары болгъан эмда кеслери билгенни ишге джангы келгенлеге юретирге эринмеген адамладыла.

Алайды, эртденден ишлеб тургъанлагъа бюгюнлюкде джаш адамла да къошулуб, коллективни джангыртхандыла. Ала заманны излемине джууаб этген амаллагъа, технологиялагъа дженгил юренедиле, кеслерини борчларын ажымсыз тындырадыла.

Библиотеканы джашауу да заманнга кёре тюрлене барады. Сёз ючюн, арт джыллада библиотеканы бютеу компьютер системасы Интернетге тагъылгъанын чертерге тыйыншлыды. Аны кесини электрон почтасы барды. Бютеу бардырылгъан ишлени аны энчи сайтында кёрюрге боллукъду. Библиотеканы къуллукъчулары таймаздан джангы чыкъгъан китабланы, суратлау эмда документли фильмлени презентацияларын этгенлей турадыла. Былайда сурат кёрмючле ачыладыла, мастер-классла кёргюзюледиле. Айтыргъа, миллет библиотека творчество интеллигенцияны бирикдирген, адабият, маданият джашауну джетишимлерине къанат берген аралыкъды. Библиотекада джыл сайын Къарачай-Черкесияны халкъларыны адабият чакъларыны бардырылгъанлары да ол оюмну толу бегитеди.

Библиотека Уллу Ата джурт къазауат башлангынчы чыкъгъан миллет газетлени микрофильмлеге бургъанды, ала Эресейни кърал библиотекасында сакъланадыла. Арт джыллада аны къайгъырыуу бла кёб краевед документ электрон тамалгъа кёчгенди, библиотеканы кесини белгиси, логотипи болгъанларын да чертерге дурусду.

- Арт кёзюуде библиотеканы джашауунда кёб тюрлению болгъанды, - дейди Хапчаланы Салых. – Айтыргъа, къурау-аналитика бёлюм къуралгъанды, Борис Ельцин атлы Президент библиотеканы информацион байлыгъы бла хайырланырча аралыкъ ачылгъанды. Къарачай-Черкес Республиканы халкъ джазыучусу Байрамукъланы Халиматны 100-джыллыгъы бла байламлы библиотекада анга бюст салыннганды. Библиотекада бюгюнлюкде орус эмда республикада джашагъан миллетлени тиллеринде 380.31 документ барды. Аланы ичинде 4000 грампластинка да орун алгъанды.

Библиотекада федерал магъаналы аз тюбеген китабланы саны 1074-ге джетеди. Сёз ючюн, аланы арасында 1717-чи джыл Пётр I-ни аманаты бла джазылгъан «*Юности честное зерцало*», 1892-чи джыл чыкъгъан «*Древнехристианские храмы: Зеленчукский монастырь*», 1893-чю джыл дуния джарыгъын кёрген «*Свод законов Российской империи*», 1908-чи джыл басмаланнган «*Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа*», 1893-чю джыл чыкъгъан «*Новый энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона*» китабла да бардыла. Ала репринт эмда факсимиль халда басмаланнгандыла.

Хапча улуну башчылыгъы бла библиотеканы къуллукъчулары басма документлени электрон тамалгъа кёчюрюуге уллу эс бёледиле. Бюгюнлюкде электрон халгъа кёчген китабланы саны 1155 экземпляргъа джетгенди.

Келир заманда Къарачай-Черкес Республикада электрон библиотеканы тамалын ол китабла саллыкъларына бир тукъум бир ишек джокъду. Бара-баргъан заманда ала Эресейни Миллет электрон библиотекасына кеслерине орун айырлыкъдыла.

Библиотека, «Эресейни маданияты» деген федерал нюзюрлю программаны толтуруугъа таукел къошулуб, Эресейни кърал библиотекасындан 1924-чю джылдан башлаб чыкъгъан республикан газетлени копияларын алгъанды. Алайды да, былайда «Къызыл Къарачай», «Ленинни байрагъы», «Красная Черкесия» газетлени копиялары эмда СД-дискле бла шагъырей болур мадар барды.

Белгилисича, бизни джашауубузгъа Интернет сингиб тебрегенли китаб окъугъанланы саны азгъа айланнганды. Бютюн да джаш тёлю библиотекагъа джол салыргъа асыры излемейди. Ол затны эсге алыб, библиотеканы къуллукъчулары джангы джолланы излеу бла кюрешедиле – джаш адамла библиотекагъа илеширча мадарланы излейдиле. Алай бла, бюгюнлюкде былайда джангы информацион амалланы – слайд-фильмлени, электрон презентацияланы – хайырландырыугъа аслам эс бёлюнеди. Байрамукъланы Халимат атлы кърал миллет библиотека 2018-чи джыл аскер-патриот темагъа аталгъан талай китаб чыгъаргъаны ючюн, анга Къарачай-Черкес Республиканы Башчысыны адабият бла санат ёчю берилгенди.

Библиотекада джыл сайын 300-ден аслам кёбчюлюк мероприятие бардырылады, ол сандан 100-ден асламысы орус, тыш къраллы эмда джергили авторланы творчестволарына, къралда, республикада болгъан магъаналы ишлеге аталады. Къыбыла федерал эмда Кавказ Шимал округланы белгили библиотекалары бла байламлы ишлеуге да былайда эс бёлюнеди. Айтыргъа, Астраханны, Владикавказны, Майкопну, Нальчикни, Ставрополну, Элистаны, Махачкъаланы, Грозныйни, Сунжини ара библиотекалары бла бизни республиканы баш библиотекасы шохлукъ тутады.

Джыл сайын былайда эм азында джангы чыкъгъан китабла бла байламлы алты презентация ётюченди. 2021-чи джыл аланы саны онбир огъуна болгъанды. Аланы кёбюсюн библиотека кеси чыгъаргъанды: «*Помним имена героев», «Достойные славы», «Известные учёные Карачаево-Черкесии», «Мастера искусств Карачаево-Черкесии*» дагъыда башхала. Библиотекада бардырылгъан кёб тюрлю ишге Къарачай-Черкесияны кёбчюлюк информацион мадарларыны келечилери, Парламентини депутатлары, Правительствосуну келечилери, алимле, джазыучула, творчество интеллигенция, джамагъат бирлешликле таймаздан къошулгъанлай келедиле.

Тюбешиуле эмда баджарылгъан джумушла тыйынншлы дараджада бардырылыр ючюн, кёзюу-кёзюую бла библиотеканы къуллукъчулары билимлерин ёсдюргенлей турадыла. Сёз ючюн, 2021-чи джыл библиотеканы тёрт къуллукъчусу Челябинскеде кърал маданият институтда бардырылгъан курслада окъуб къайтханды. Аны кибик былайда ишлегенле тюрлю-тюрлю Бютеуэресей конкурслагъа къошулгъанлай келедиле.

2016-чы джылдан бери библиотека «Библиокече» эмда «Санатла кечеси» деген Бютеуэресей акцияланы бардыргъанлай турады.

Алайды да, Къарачай-Черкес Республиканы маданият эмда джамагъат-политика джашауунда тири къошулгъан миллет библиотеканы коллективи, атын иги бла айтдырыб, кесини 100-джыллыгъын белгилейди. Мындан ары да кёб махтаулу ишге ие болуб, халкъланы арасында шохлукъну бегитиуге, маданиятыбызны айтыныугъа тыйынншлы юлюшюн къошарыгъына ишек да джокъду.

МАМЧУЛАНЫ Дина.

Ауузгерги айны законлары

Ауузгерги (октябрь) айда къралыбызда талай джангы закон кючюне киргенди. Багъалы окъуучуларыбыз, сизни ол законла бла шагъырей этерге излейбиз.

Ауузгерги айны 1-ден

Дарманла чыгъарыу

Бек керекли дарман-дарыны чыгъаргъан заманда къанны плазмасын хайырландырыгъан эресейчи фармацевт компанияла тыш къралладан сырьё аллыкъ тюлдюле, керекли затла бла да дженгил баджарыллыкъдыла.

Эресейде алыннган донор къанны гуманитар болушлукъдан сора къралны тышына чыгъарыргъа да тыйгъыч салыннганды.

Кърал джумушланы баджарыу

Кърал неда муниципал джумушла тынчырыкъ баджарыллыкъдыла. Аны бла байламлы керекли къагъытла, хапарла ведомствола арасы запросну кючю бла электрон халда алынныкъдыла.

Онлайн банк операцияланы юсюнден

Адамла банкда онлайн-операциялагъа (сёз ючюн, ачха ашырыугъа неда онлай халда кредит алыугъа) кеслери тыйгъыч салыргъа боллукъдула. Транзакцияны ёлчимин азайтыр мадар да барды. Ол тыйгъычланы адам къачан сюйсе ол заманда къоратыргъа боллукъду.

Башында айтылгъан мадарла аманлыкъчылагъа къаршчы кюреш этер муратда къуралгъандыла.

Казначействогъа ачха дженгилирек ашырыллыкъды

Банкла РФ-ны бюджет системасына деб бирикген казначей счётха ачха джибериулерини болджалы къысхартылгъанды. Алай бла бюджет системада иш тыйыншлысыча къураллыкъды.

Машина джюрютюрге эркинлик берген къагъыт электорн халда

Ауузгерги *(октябрь)* айны 1-ден машина джюрютюрге эркинлик берген къагъытны электрон халда кёргюзюрге боллукъду. Ол мадар «Госуслуги Авто» деген приложениеде къураллыкъды. Алгъынча, удостоверениени къагъыт тюрлюсю да болургъа керекди. Аланы толусу бла электрон халгъа кёчюрюр ючюн Джолда джюрюуню джорукъларына тюрлениуле кийирилирге керекдиле.

Ёмюрлюк отну газ бла баджарыугъа льготала

Къазауатда ёлген аскерчиле асыралгъан джерледе, мемориал комплекследе Ёмюрлюк отну газ бла баджарыу НДС налогну объектлерине саналмайдыла.

Ауузгерги айны 13-ден

От тюшмезча къоркъуусузлукъ

От тюшгеннге къаршчы кюрешген къуллукъну бёлюмлери къайда орналыргъа кереклилерини джоругъу джарашдырылгъанды. РФ-ны Правительствосу аллай бёлюмле къураллыкъ шахарланы, эллени тизимин белгилерикди. Анда шахарланы, эллени экономика эмда производство кючлерине, къаллай бир адам джашагъанына эс бёлюннюкдю.

Ауузгерги айны 26-дан

Пособиелени кёбюсю «Мир» картагъа кёчюрюллюкдю

Къуру да «Мир» картагъа алыргъа боллукъ пособиелени тизими ёсерикди. Анга «*О государственной социальной помощи»* деген законнга кёре къарыусуз джашагъан адамлагъа берилген пособиеле, коммунал джумушла ючюн берилген субсидияла, РФ-ны сыйлы донорларына джыл сайын берилген ачха къошуллукъдула.

Басмагъа **САЛПАГЪАРЛАНЫ Умар** *хазырлагъанды.*

Байрам

ЮЛГЮЛЮ УСТАЗЛАНЫ САУГЪАЛАГЪАНДЫЛА

Аллы 1-чи бетдеди.

Кърал хар ишибизге да кёлтюргючлюк этгенлей турады.

Биз алай бла таблыкъла къурасакъ, сиз да сабийлеге иги билим берлигизге ышанама.

Сюек саулукъ, юйдеги насыб, ишигизде джетишимле теджей, байрамыгъыз бла энтда да бир кере алгъышайма!» - дегенди Темрез улу.

Сабий ышанмакълыкъгъа тыйыншлы болуб, аланы билимлерин ёсдюрген, джашау джолгъа юретген ауур иш болгъанын, алай тамам иги устала этелгенлерин черте, Къарачай-Черкесияны Башчысы Темрезланы Рашид талай алчы устазгъа кърал саугъала да бергенди.

Юлгюлю устазланы бир къауумуна *«Заслуженный учитель КЧР»*, бирсилерине да *«Заслуженный работник народного образования КЧР»* деген сыйлы атла аталгъандыла.

Башчыны алгъышлауууна Къарачай-Черкес Республиканы Халкъ Джыйылыууну (Парламентини) Председатели Александр Иванов бла Къарачай-Черкес Республиканы Правительствосуну Председатели Мурат Аргунов да къошулгъандыла. Ала да устазланы бир къауумун республиканы Парламенти бла Правительствосуну Хурмет грамоталары бла саугъалагъандыла.

Къарачай-Черкесияны окъуу бла илмуну хакъындан министри Инна Кравченко да, иш нёгерлерине алгъыш эте, джетишимли устазлагъа КъЧР-ни Окъуу бла илмуну хакъындан министерствосуну Хурмет грамоталары бла РФ-ны Билим берииуню хакъындан министерствосуну Разылыкъ къагъытларын бергенди.

Устазны кюнюне аталгъан къууанч джыйылыу концерт программа бла тамамланнганды.

БАЙРАМКЪУЛЛАНЫ Зульфия.

Къайгъырыу

ДЖАНГЫ МЕКЯМГЪА КЁЧГЕНДИ

Черкесскеде сакъат сабийлеге джораланнган «Росинка» деген республикан реабилитацион аралыкъ кёбден бери ишлейди. Бери кеслерини саулукъларын къыйрында, табсыз джерде, орналгъан эди. Ары баргъан, аны табхан къыйын тийиучен эди кемизли сабийлени ата-аналарына. Аралыкъны мекямы тар эди.

бакъдырыргъа республиканы бютеу районларындан келедиле сакъат сабийле. Не джашырыу реабилитацион аралыкъ Черкесск шахарны къыбыла джаныны Аны амалтын, сакъат сабийлени, мында джашаб, саулукъларын бакъдырыргъа мадарлары хазна болмай эди. Кюн сайын джууукъ, узакъ элледен бери келиб, саулукъларын бакъдырыгъандан сора юйлерине къайтыучан эдиле. Артыкъ да бек Черкесскеден узакъ элледе джашагъан сабийлеге джолоучулукъ ауур тие эди. Сёз ючюн, Уруп райондан транспорт бла бери келир ючюн юч сагъат чакълы бир заманны къоратыргъа керекди. Андан бери келселе, сакъат сабийле, юч сагъатны саулукъларына къаратыб, ызларына алай бир заманнга къайтыучан эдиле.

- Узакъ джолоучулукъгъа чыгъыб, кюн сайын алайсыз да инджилиб тургъан сабийлени къайгъыларын кёрюб, ауууз айны ал сюреминде кёчгенбиз. Ол кеси да бир да таб джердеди. Бёлмелери 20-дан асламдыла. Арбазы эркинди. Терек бачхасы барды. Джарагъан хант юйю ишлейди. Сабий площадкасы джокъду да, кесибиз аны этерикбиз.

Энди сакъат сабийле, кюн сайын джолоучу болуб турмай, мында не аналары, не аталары бла джашаб турургъа боллукъдула. Хар затын таб джарашдырыб бошасакъ, джангы джылдан сора кюндюзгю стационар ачыллыкъды. Керекли техникабыз, оборудованиебиз бардыла. Аралыкъны медиклери озгъан айны 13-ден башлаб, сабийлени саулукъларын багъыб башлагъандыла. Андан сора да сакъат сабийлери болгъан юйдегилеге бирер тренажёр, терапияда хайырландырыучу бирер аппарат берилгенди.

«Росинка» реабилитацион аралыкъ джангы мекямгъа кёчгенли бери кеслерини саулукъларын бакъдырыргъа излеген сакъат сабийлени саны аслам болгъанды. Ала аралыкъда къуралгъан таблыкъла бла хайырлана, алгъын джылладача, узакъ джолоучулукъгъа чыгъыб турмай, энди кечекюн да ата-аналары бла мында джашаб, саулукъларын бакъдырыб турлукъдула.

КЪОБАНЛАНЫ Махмут.

ГИБДД билдиреди

ДЖОЛ ЧАРПЫУЛА АЗ БОЛУР ЮЧЮН

Къарачай-Черкес Республиканы джеринде Эресей Федерацияны джолда джюрюуню джоругъун буздурмазча, бузгъанны ачыкълаб, экинчи алай этдирмезча мадарла къурай, къыркъауузгерги (сентябрь) айны 27-ден ауузгерги (октябрь) айны 7-не дери, профилактика ишле бардырылгъандыла.

Джёгетей Аягъы районну машиналагъа къарагъан инспекциясы айтхандан, машинагъа олтургъан шофёр джюрюб башларны аллы бла, къоркъуусузлукъну бауларын салыргъа керекди. Пассажирле да алай этерге борчлудула. Къралны законуна кёре, ол джорукъгъа сыйынмагъан адам административ джууаблылыкъгъа тартылыб, 1000 сом тазир тёлерикди.

Къоркъуусузлукъну бауларын салыб джюрюген адам джол чарпыу болса, кесини эмда пассажирини джашауун сакъларыкъды. Къоркъуусузлукъну баулары тутуб, иймей, аны саулугъуна заран джетмей къаллыкъды.

Унутмагъыз, шофёр тормозны терк басса неда машина барыб бир затха тийсе, уллу адам къойнунда тургъан сабийни тутуб тураллыкъ тюлдю. Не ючюн десегиз, бир сагъатха 50 километр къызыулукъ бла баргъан машинада пассажирни ауурлугъу 30 кереге кёлтюрюледи.

Алай этген шофёр, кесини эмда джууаблы болгъан пассажирлерини джашаулары къайгъырмайды. Джол чарпыугъа тюшсе, алагъа не боллугъуну сагъышын этмейди.

Бардырылгъан профилактика ишлени баш мураты джоллада болгъан чарпыуланы аз этергеди.

Шофёрла бла джааяу джюрюгенле, джолда джюрюуню джоругъун тутуу, къоркъуусузлукъну сакълау богъанын унутмагъыз.

Джети джыл толмагъан сабийни машинада джюрютген сагъатда, джюк ташыгъан машинаны кабинасында элтген заманда, сабийни сюегине, ауурлугъуна кёре, тутхан затланы хайырландырыргъа тыйыншлыды. 7-ден 11 джылгъа дери сабийлени джюрютген сагъатда къоркъуусузлукъну бауларын амалсыз салыргъа керекди.

Законну излемин толтурургъа излемеген шофёрла административ джууаблылыкъгъа тартылыб, 1000 сом тазир тёлерикдиле. Сабийлени элтген сагъатда, ала бла байламлы законну бузгъан да, административ джууаблылыкъгъа тартылыб, 3000 сом тазир тёлерикди.

Шофёр бла пассажирле, джолда джааяу джюрюгенле джолда джууаблылыкъны тас этмегиз, бек сакъ болугъуз. Ол заманда кесигизни, башхаланы саулукъларын, джашауларын да сакъларыкъсыз.

ГОГУЙЛАНЫ А.,
Джёгетей Аягъы районну ОГИБДД-сыны тамадасы полицияны майору.